Johtava tilintarkastaja Christa Laurila

Eduskunnan tarkastusvaliokunnalle

Asia: E 118/2021 vp Valtioneuvoston selvitys: Euroopan tilintarkastustuomioistuimen vuosikertomus Euroopan unionin talousarvion toteuttamisesta varainhoitovuonna 2020
Asiantuntijapyyntö 15.11.2021 ja tarkastusvaliokunnan kuuleminen 24.11.2021

Valtiontalouden tarkastusviraston asiantuntijalausunto: Valtioneuvoston selvitys (E 118/2021 vp): Euroopan tilintarkastustuomioistuimen vuosikertomus Euroopan unionin talousarvion toteuttamisesta varainhoitovuonna 2020

Tarkastusvaliokunta on pyytänyt valtiontalouden tarkastusvirastolta asiantuntijalausunnon valtioneuvoston selvityksestä, joka koskee Euroopan tilintarkastustuomioistuimen (ETT) vuosikertomusta Euroopan unionin talousarvion toteuttamisesta varainhoitovuonna 2020. Valtioneuvosto esittää omassa selvityksessään Suomen kannan sille, tuleeko EU:n komissiolle myöntää vastuuvapaus varainhoitovuodelta 2020. EU:n vuotuista vastuuvapausmenettelyä käsitellään EU:n neuvoston budjettikomiteassa alkuvuonna 2022 ja neuvosto toimittaa suosituksensa Euroopan parlamentille, joka päättää vastuuvapauden myöntämisestä komissiolle täysistunnossaan toukokuussa 2022.

Tässä asiantuntijalausunnossa käsitellään valtioneuvoston selvityksen lisäksi EU:n varainhoitoon liittyviä keskeisiä havaintoja, jotka ovat nousseet esille sekä tilintarkastustuomioistuimen että tarkastusviraston omien tarkastustoimenpiteiden pohjalta, ja joihin tarkastusvirasto toivoo kiinnitettävän erityistä huomiota.

EU:n tilit ovat luotettavat ja budjetin tulot sääntöjenmukaiset, mutta maksuissa on aiempien vuosien tapaan virheellisyyksiä

On myönteistä, että tilintarkastustuomioistuin vahvistaa EU:n tilinpäätöksen antavan oikean ja riittävän kuvan EU:n taloudellisesta asemasta. ETT:n tarkastuksen johtopäätöksenä todetaan myös, että kokonaisuutena tarkasteltuna EU:n budjetin tulot ovat lailliset ja sääntöjenmukaiset.

Kuten valtioneuvostokin selvityksessään esittää, on valitettavaa, että tuomioistuin antaa toisena vuonna peräkkäin kielteisen lausunnon maksuista, joissa ETT:n tarkastajien mukaan oli liikaa virheitä. Virheellisyyksiä ilmeni erityisesti menoissa, jotka on luokiteltu ns. suuren riskin menoiksi. Suuririskiset menot ovat pääasiassa kulujen korvaamiseen perustuvia maksuja, joissa EU korvaa eri toimintojen tukikelpoisia kuluja. Valtaosa suuren riskin maksuista liittyy koheesioalaan, maaseudun kehittämiseen ympäristö- ja ilmastotoimien alalla, tutkimushankkeisiin sekä EU:n ulkopuolisiin kehityshankkeisiin. Tilintarkastustuomioistuin toteaa, että syynä suurelle virheriskille on liian monimutkaiset säännöt. Tällaisia menoja oli yli puolet tarkastetuista maksuista ja niissä virhetasoksi on arvioitu 4,0 prosenttia, kun hyväksytty virhetaso on alle 2,0 prosenttia.

Vähäisen riskin menoja oli alle puolet ETT:n tarkastamista maksuista ja niissä virhetaso alitti kahden prosentin olennaisuusrajan. Tällaiset menot ovat lähinnä tukia tai tiettyihin oikeuksiin perustuvia maksuja, jotka suoritetaan edunsaajille täyttäessään tietyt ehdot. Esimerkiksi opiskelija- ja tutkimusapurahat, viljelijöille maksettavat suorat tuet sekä EU:n henkilöstön palkat ja eläkkeet perustuvat vähemmän mutkikkaisiin ehtoihin ja näissä maksuissa riski jää alhaiseksi.

Kaikkien EU:n budjetista suoritettujen maksujen arvioitu virhetaso oli 2,7 prosenttia vuonna 2020. Virheprosentti on pysynyt täsmälleen samana viime vuodesta ja onkin valitettavaa, että korjaavilla toimenpiteillä ei ole saavutettu merkittävää parannusta. Tilintarkastustuomioistuimen kielteinen lausunto EU:n menoista vuodelta 2020 on muistutus siitä, että kaikessa EU:n varainkäytössä tulee soveltaa selkeitä ja riittävän yksinkertaisia sääntöjä.

EU:n talousarvion maksamatta olevien sitoumusten määrä on jatkanut kasvuaan

EU:n varainhallinnan näkökulmasta on valitettavaa, että maksamatta olevien sitoumusten määrä on edelleen kasvanut. Määrä oli vuoden 2020 lopussa 303 miljardia euroa. Kasvu oli kuitenkin edellisiä vuosia pienempi, mikä johtui osaltaan siitä, että koronapandemian torjuntaan myönnettiin lisää maksumäärärahoja.

Rakennerahastojen käyttöaste parani hieman edellisiin vuosiin verrattuna mutta ohjelmakauden 2014–2020 kumulatiivinen käyttöaste oli vain 55 prosenttia, kun edellisellä ohjelmakaudella se oli 62 prosenttia vastaavaan aikaan. Suomen osalta myönteistä huomiota saa se, että rakennerahastojen kauden 2014-2020 täytäntöönpanossa Suomen 79 prosentin käyttöaste on jäsenmaiden korkein.

Kuten valtioneuvoston selvityksessä todetaan, on tärkeää, että maksamatta olevien sitoumusten kokonaistasoa saadaan tulevina vuosina laskettua. Tarkastusvirasto yhtyy tilintarkastustuomioistuimen suositukseen siitä, että komission tulisi analysoida maksamatta olevien sitoumusten kasvun syitä ja ryhdyttävä sen pohjalta toimenpiteisiin ja samalla varmistamaan, että jäsenvaltioiden kansallisille viranomaisille on tarjolla tukea ja neuvontaa varojen käytölle.

Suomeen kohdistuneissa EU-varojen tarkastuksissa varainhoitovuodelta 2020 ei tullut esiin olennaista huomautettavaa

Tilintarkastustuomioistuimen tarkastuksia kohdistui vuonna 2020 Suomen hallinnoimiin maatalousrahastoihin ja sisäisen turvallisuuden rahastoon. Vuosikertomuksessa ei nosteta esille tarkastushavaintoja Suomen osalta.

Valtiontalouden tarkastusvirasto tarkastaa EU:n varainsiirtoja, varojen hallinnointia ja valvontaa yhtenäisen suojan periaatteen mukaisesti osana viraston tuloksellisuustarkastusta, tilintarkastusta ja laillisuustarkastusta noudattaen samoja periaatteita ja menettelytapoja kuin kansallisia varoja tarkastettaessa. Tarkastus mahdollistaa kansallisen näkökulman EU-varojen käytölle.

Varainhoitovuotta 2020 koskien EU-varojen tarkastus kohdentui erityisesti ns. EU:n suoraan rahoitukseen, jonka komissio ja sen alaiset virastot myöntävät erilaisten toimintaohjelmien puitteissa suoraan edunsaajille Suomessa siten, että rahoitus ei kulje kansallisen talousarvion kautta eikä siihen useimmiten liity kansallista rahoitusosuutta.

Tarkastettujen hankkeiden osalta ei tullut esiin olennaista huomautettavaa liittyen toimintaa säätelevien normien noudattamiseen, toiminnan hallinnointiin eikä kirjanpidollisten menettelyjen asianmukaisuuteen. Tarkastuksessa ei myöskään sisäisen valvonnan osalta tullut esiin olennaista huomautettavaa.

Vastuuvapaus EU:n komissiolle voidaan myöntää varainhoitovuodelta 2020

Tarkastusvirasto on samaa mieltä valtioneuvoston selvityksessä esitetystä näkemyksestä, että tilintarkastustuomioistuimen vuosikertomuksen avulla saadaan riippumaton, kattava ja mahdollisimman vertailukelpoinen kuva EU:n talousarvion toimeenpanon sääntöjenmukaisuudesta ja varainhoidon tilasta. Tilintarkastustuomioistuimen vuosikertomuksen havaintojen nojalla ei ole olemassa perusteita olla esittämättä vastuuvapauden myöntämistä komissiolle varainhoitovuodelta 2020.

Tarkastusvirasto jakaa myös valtioneuvoston näkemyksen, että EU:n virastoille ja yhteisyrityksille voidaan suosittaa vastuuvapauden myöntämistä varainhoitovuodelta 2020, mikäli ne antavat neuvoston käsittelyn edetessä asianmukaiset selvitykset toimenpiteistä, joihin on ryhdytty tilintarkastustuomioistuimen esittämien havaintojen johdosta.

Lisätietoja:

Johtava tilintarkastaja Christa Laurila, christa.laurila@vtv.fi; 050 303 1077